

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010; Tālr.: 67686768; Fakss: 67244074; E-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2012.gada 30.augustā Nr. Nr. 6-8/687

**Latvijas Republikas Saeimas
Cilvēktiesību komisijai**

**Latvijas Republikas Saeimas
Sabiedrības saliedētības komisijai**

Ministru kabinetam

**Starptautiskās Romu Apvienības
augstākajam komisāram
Normundam Rudevičam**

*Par Eiropas Savienības finanšu instrumentu un
valsts budžeta līdzekļu izlietojumu romu integrācijai*

Īstenojot Tiesībsarga likuma 11.pantā noteikto tiesībsarga funkciju sekmēt vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošanu un jebkāda veida diskriminācijas novēršanu, 2011. gada 30. augustā tiesībsargs parakstīja sadarbības memorandu ar romu nevalstiskajām organizācijām. Viena no nozīmīgākajām problēmām, uz ko tiesībsargam norādījuši romu kopienas pārstāvji, ir Eiropas Savienības (turpmāk ES) finanšu instrumentu un valsts budžeta līdzekļu, kas tiek piešķirti romu kopienas tiesību aizsardzībai, integrācijai, izlietojuma lietderīgums. Romu kopienas pārstāvji norāda, ka bieži veiktie pasākumi nerasniedz mērķi un romu atstumtības mazināšanai paredzētie finanšu resursi faktiski netiek izlietoti romu kopienas interesēs.

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 13.panta piekto daļu tiesībsargs lūdza sniegt informāciju par pasākumu kopumu romu integrācijai un tiesību aizsardzībai, kas realizēti, piesaistot Eiropas Savienības finanšu instrumentus un valsts budžeta līdzekļus.

2012.gada 11.maijā tika saņemta Ministru kabineta vēstule Nr.18/TA- 422, kurā sniegts pārskats, kas sagatavots atbilstoši Finanšu ministrijas, Izglītības un zinātnes ministrijas, Labklājības ministrijas un Sabiedrības integrācijas fonda sniegtajai informācijai par laika periodā no 2007.gada līdz 2012.gadam valsts

budžeta, Eiropas Savienības finanšu instrumentu, kā arī citu finanšu instrumentu finansējumu, kas piešķirts deviņdesmit vienam ministriju, iestāžu un nevalstisko organizāciju realizētam projektam, kas pilnībā vai daļēji projektu ietvaros ir vērsts uz romu integrāciju un tiesību aizsardzību.

Konsultējoties ar romu kopienas pārstāvjiem, tiesībsargs veica saņemtās informācijas analīzi un konstatēja sistēmiskas nepilnības. Tiesībsargs vērš uzmanību uz būtiskiem apstākļiem, kas nav ņemti vērā, realizējot romu atstumtības mazināšanas pasākumus laika periodā no 2007.gada līdz 2012.gadam.

1. Valsts pienākumi romu integrācijas jomā ir skaidri definēti un noteikti šādos Eiropas Savienības tiesību aktos un rekomendācijās:

- Lisabonas līgumā¹;
- Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīvā 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības²;
- Eiropas Parlamenta 2006. gada 1. jūnija rezolūcijā par romu sieviešu stāvokli Eiropas Savienībā ([2005/2164\(INI\)](#))³;
- 2008. gada 31. janvāra rezolūcijā par Eiropas stratēģiju romu jautājumā⁴;
- Eiropas Parlamenta 2009. gada 11. marta rezolūcijā par romu sociālo stāvokli un labāku piekļuvi ES darba tirgum ([2008/2137\(INI\)](#))⁵;
- ES Padome 2009.gada 29.maija ES Padomes Romu iekļaušanas pamatprincipos;⁶
- Eiropas Komisijas 2010.gada 3.marta paziņojumā Eiropa 2020: Stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei COM(2010)⁷;
- Eiropas Parlamenta 2010. gada 25. marta rezolūcijā par otro Eiropas romu samitu (2011/C 4 E/02)⁸;
- Eiropas Parlamenta 2010. gada 9. septembra rezolūcijā par romu stāvokli un pārvietošanās brīvību Eiropas Savienībā⁹;
- Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību 2011.gada 24.jūnija vispārējās politikas rekomendācijā Nr.13 par diskriminācijas pret romiem izkaušanu¹⁰;
- Eiropas Parlamenta 2011. gada 9. marta rezolūcijā par ES stratēģiju romu integrācijai¹¹.

¹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:LV:PDF>

² <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0043:lv:HTML>

³ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0244+0+DOC+XML+V0/LV>

⁴ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0035+0+DOC+XML+V0/LV>

⁵ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2009-0117&language=LV&ring=A6-2009-0038>

⁶ 2009. gada 2. jūnijā MK sēdes protokols Nr. 37 53.§ 2.6. punkts Padomes secinājumu projektu pieņemšana par čigānu (romu) iekļaušanu (pozīcija Nr.1). ES Padome, Romu iekļaušana, 2009. gada 29. maijs, Nr.10394/09.

⁷ <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/09/st10/st10394.en09.pdf>

⁸ http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_LV_ACT_part1_v1.pdf

⁹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:004E:0007:0011:LV:PDF>

¹⁰ http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/libe/dv/p7_ta-prov%282010%290312_/p7_ta-prov%282010%290312_lv.pdf

¹¹ http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/gpr/en/recommendation_n13/e-RPG%2013%20-%20A4.pdf

¹¹ Eiropas Parlamenta 2011. gada 9. marta rezolūcija par ES stratēģiju romu integrācijai (2010/2276(INI)) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:199E:0112:0131:LV:PDF>

Nacionālajā līmenī ir izstrādāts un realizēts vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments Valsts programma „Čigāni (romi) Latvijā” 2007.-2009.gadam.

Lai novērtu diskrimināciju, ar ko saskaras romu kopiena, laika periodā no 2007.gada līdz 2012.gadam valsts un nevalstisko organizāciju projektu veikšanai romu integrācijai ir izlietoti 1 081 905 lati. No šiem līdzekļiem 679 231 lati ir izlietoti mazākumtautību integrācijai (finansējums paredzēts mazākumtautībām, kur viena no mērķa grupām ir romi).

2. Neskatoties uz skaidri noteiktajiem Eiropas Savienības un nacionālajiem mērķiem un to īstenošanai piešķirtajiem resursiem, tiesībsargs konstatējis, ka būtiskajās jomās – diskriminācijas mazināšana, izglītības un nodarbinātības veicināšana, veselības aprūpes pieejamība un mājokļa nodrošinājums, nav veikti nepieciešamie pasākumi romu atstumtības novēršanai.

Diskriminācijas mazināšanā organizēti atsevišķi, īstermiņa pasākumi šauram personu lokam, piemēram, informatīvie semināri, nelieli mazākumtautību forumi, diskusijas, pieredzes apmaiņas braucieni, kuri kopumā izmaksājuši vairāk kā 574 tūkstošus latu. Ar šiem pasākumiem nav būtiski mazināti aizspriedumi pret romu kopienā. Romu kopienas pārstāvji tiesībsargam norāda, ka joprojām vairums romu saskaras ar diskriminējošu attieksmi, kas ir pamats bezdarbam un nabadzībai romu kopienā.

Izglītības jomā realizēti projekti vairāk kā 75 tūkstošu latu apmērā, sistēmiski nerisinot romu izglītības problēmas:

- Projektu finanšu līdzekļi izlietoti informēšanai par izglītības nozīmīgumu, nevis praktiskai romu izglītošanai, kas palielinātu romu tautības pārstāvju konkurētspēju darba tirgū. Piemēram, pasākuma „Iesim skolā” rīkošana Maltā, Preiļos, Krāslavā, diskusijas „Izglītības loma čigānu (romu) kopienā” rīkošana, deviņu diskusiju rīkošana „Čigānu (romu) bērns skolā – solis pretim nākotnei” u.c.
- No Latvijā dzīvojošiem apmēram 8 482 romu tautības pārstāvjiem, projektu ietvaros tikai 13 romi ir apmācīti B kategorijas autovadītāja tiesību iegūšanai, 20 romi apguvuši valsts valodu, 13 romi šuvēja kvalifikāciju.
- Organizējot apmācības, nav ņemti vērā Nodarbinātības valsts aģentūras publicētie dati par bezdarba situāciju valstī un profesijām, kurās ir lielākais reģistrēto brīvo darba vietu skaits.
- Kā neefektīvu tiesībsargs vērtē skolotāju palīgu apmācību. Šiem projektiem kopumā iztērēti vairāk kā 71 tūkstotus latu, tomēr darbs ar apmācītajiem skolotāju palīgiem pēc 2010.gada nav turpināts, līdz ar to pasākums nav devis labumu projekta dalībniekiem un izglītojamiem ar ilgtermiņa, paliekošiem rezultātiem.

Nodarbinātības jomā ir izveidotas darba vietas 6 skolotāju palīgiem tikai uz projekta izpildes laiku. Nav veikti cita veida atbalsta pasākumi romu nodarbinātības uzlabošanai.

Veselības aprūpes jomā nav veikti atbalsta pasākumi romu veselības aprūpes pieejamības uzlabošanai.

Mājokļu nodrošinājuma jomā nav veikti atbalsta pasākumi romu mājokļu uzlabošanai.

3. Faktiskais līdzekļu izlietojums

Lielākoties veikti īstermiņa pasākumi ar izklaides raksturu skaitliski nelielām personu grupām, kas nav virzīti uz starptautiskajās un valstiski noteiktajās pamatnostādņēs noteikto mērķu sasniegšanu. Kopumā vairāk kā 56 tūkstoši latu izlietoti svētku pasākumu, diskusiju organizēšanai.

Tiesībsarga ieskatā lielākajā daļā projektu nav izvērtēta plānoto pasākumu nepieciešamība romu kopienai, to atbilstība starptautiskajos un nacionālajos politikas plānošanas dokumentos noteiktajiem mērķiem, kā arī veikta pietiekama kontrole par piešķirto finanšu līdzekļu izlietojumu.

Atsevišķos gadījumos konstatēts, ka finansējums piešķirts projektiem, kas nav realizēti. Tā piemēram, Eiropas Savienības programmas „Jaunatne darbībā” ietvaros piešķirti 4216 lati, lai tiktu radīta interneta vietne „www.romanodrom.lv” un izveidota domubiedru grupa interneta vietnē „www.Facebook.com”, kur jaunieši varētu savā starpā komunicēt un apmainīties ar informāciju. Veicot pārbaudi, tiesībsargs konstatēja, ka mājas lapa nedarbojas, kā arī nav atrodama interneta resursos informācija par to, ka šāda mājas lapa ir kādreiz darbojusies.

Par 9 projektiem, kas veikti Valsts programmas "Čigāni (romi) Latvijā" 2007.-2009.gadam ietvaros, nav iesniegta saturiskā atskaite, līdz ar to nav iespējams pārliecināties par projektu izpildes rezultātiem. Tikai pie viena no projektiem, kas finansēts Eiropas Savienības programmas „Jaunatne darbībā” ietvaros, pievienota atzīme, ka iesniedzējs nav iesniedzis gala atskaiti, līdz ar to ir uzsākta tiesvedība par finansējuma atgūšanu¹².

4. Analizējot romu kopienas nevalstiskajām organizācijām piešķirto līdzekļu izlietojumu, konstatēts, ka līdzekļi piešķirti pārsvarā nelielu kultūras pasākumu organizēšanai, nepietiekami iesaistot organizācijas diskriminācijas mazināšanas, nodarbinātības, mājokļu jautājumu risināšanā¹³.

Īstenojot Valsts programmu "Čigāni (romi) Latvijā" 2007.-2009.gadam, romu nevalstisko organizāciju kapacitātes stiprināšanai vairāk kā 9 tūkstoši latu ir iztērēti biedrību biroju darbības nodrošināšanai, biroju aparatūras un infrastruktūras izveidošanai un uzturēšanai, tomēr nav veikti pasākumi romu nevalstisko organizāciju pārstāvju apmācībai, lai uzlabotu to zināšanas un spējas veidot pasākumus, kuri ir būtiski nepieciešami romu kopienai.

Projektu īstenošanas vietas nav izvēlētas atbilstoši romu skaitam konkrētajā reģionā, kā arī nav veikti valsts mēroga pasākumi romu atstumtības mazināšanai.

5. Ar Ministru kabineta 2011.gada 20.oktobra rīkojumu Nr.542 apstiprinātas Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas

politikas pamatnostādnes (2012– 2018) (turpmāk – pamatnostādnes (2012– 2018)), kur viena no mērķa grupām ir romi, neizstrādājot atsevišķu politikas plānošanas dokumentu romu atstumtības mazināšanai. Pamatnostādnēs ir ietverta atsauce uz atsevišķiem ES politikas plānošanas dokumentiem, tomēr romu situācijas uzlabošanai nav pievērsta pietiekama uzmanība, nosakot skaidrus, precīzus ilgtermiņa un īstermiņa mērķus.

Izvērtējot saņemtos materiālus, tiesībsargs secina, ka romu atstumtības mazināšana sistēmiski nav risināta. Starptautiskie tiesību akti, kas nosaka diskriminācijas aizliegumu un nepieciešamo rīcību, nav ievēroti, neskatoties uz to, ka tam piešķirti gan valsts budžeta līdzekļi, gan Eiropas Savienības finanšu instrumenti. Nav sasniegts Valsts programmā „Čigāni (romi) Latvijā” 2007.-2009.gadam izvirzītais virsmērķis: „*Veicināt čigānu (romu) kopienas iekļaušanu Latvijas sabiedrībā, nodrošinot diskriminācijas apkarošanu un vienādu iespēju efektīvu īstenošanu čigānu (romu) kopienai izglītības, nodarbinātības un civiltiesību jomās saskaņā ar kopienas īpašiem nosacījumiem, atbilstoši Eiropas Padomes Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 2.daļas 4.panta 2.punkta prasībām un komentāriem*”.

Galvenā konstatētā problēma: trūkst finanšu līdzekļu izlietojuma sasaiste ar Eiropas Savienības pamatnostādnēs un nacionālajos politikas plānošanas dokumentos izvirzītajiem mērķiem un romu kopienas faktiskajām vajadzībām. Finanšu līdzekļi, kas piešķirti romu kopienas stāvokļa uzlabošanai, integrācijai, laika periodā no 2007. līdz 2012.gadam izlietoti nelietderīgi, neefektīvi un nemērķtiecīgi.

Nemot vērā pārbaudē konstatēto, romu kopienas diskriminācijas un atstumtības mazināšanai tiesībsargs sniedz šādas rekomendācijas:

1. Saskaņā ar ES programmu attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam¹⁴ ir izstrādājams atsevišķs ilgtermiņa politikas plānošanas dokuments un konkrēts rīcības plāns romu stāvokļa uzlabošanai, īpašu uzmanību pievēršot romu kopienas vitāli svarīgo problēmu risināšanai - diskriminācijas novēršanas, izglītības, nodarbinātības un mājokļu jomās.
2. ES fondu un valsts budžeta līdzekļi izlietojami ilgtermiņa mērķu sasniegšanai.
3. Izveidojams efektīvs kontroles mehānisms par finansējuma piešķiršanu un projektā izvirzīto mērķu atbilstību starptautiskajām un nacionālajām pamatnostādnēm.
4. Nepieciešams noteikt vienu atbildīgo institūciju, kas novērtē un saskaņo katra projekta atbilstību Eiropas Savienības politikas plānošanas dokumentos un valsts politikas plānošanas dokumentos noteiktajiem mērķiem.

¹⁴ ES programma attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam, Briselē, 5.4.2011, COM(2011) 173 galīgā redakcija, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0173:FIN:LV:HTML> (Apstiprināta 2011.gada 17.maijā Ministru kabineta sēdes protokols Nr.31 54.§).

5. Informācija par plānotajiem projektiem sniedzama tiesībsargam monitoringa veikšanai.
6. Pēc projekta pabeigšanas veicama pēckontrole par īstenoto aktivitāšu un rezultatīvo rādītāju atbilstību noteiktajiem projekta un finanšu instrumenta mērķiem.
7. Romu kopienas pārstāvji iesaistāmi visos projektos, kas paredzēti romu kopienai, gan projektu izstrādes procesā, gan projektu realizācijā.

Bez tam Tiesībsargs turpina veikt padziļinātu izpēti par romu kopienas atstumtības mazināšanai veikto pasākumu atbilstību Eiropas Savienības pamatnostādnēs un nacionālajos politikas plānošanas dokumentos izvirzītajiem mērķiem un romu kopienas faktiskajām vajadzībām.

Ar cieņu,
tiesībsargs

J.Jansons

Bērziņa
67686768